

Razsežnosti Balintovega gibanja

Slovenci zelo radi posegamo po tujih vzorih in jih nekritično presajamo na domača tla, včasih zato, ker nimamo svojih, ali pa jih imamo in jih ne znamo ceniti. V tem primeru gre za tuj vzor, ki je v svetu že dolgo uveljavljen, pri nas pa preskušen že več kot deset let, ne le na področju zdravstva, kjer se je prvič pojavil, ampak tudi na nekaterih drugih strokovnih področjih. V šolstvu, kjer bi bil še kako potreben, pa se žal še ni čisto prijel, oziroma, sedaj postopoma prodira.

Gre za posebno obliko timskega dela, Balintove skupine, ki so že dolgo razširjene tudi na šolskem področju, še zlasti v Nemčiji, pri nas pa imamo za sedaj edino tovrstno skupino za pedagoške delavce na Fužinah v Ljubljani. Čeprav deluje slabega pol leta, so njeni člani polni pozitivnih vtisov, saj so takšno obravnavanje šolske problematike dolgo pogrešali.

Prve Balintove skupine pri nas je začel voditi docent Petelin pred več kot desetimi leti za študente medicine, Slovenci pa smo se lahko o Balintovih skupinah učili od dr. Jacka Norela, predsednika mednarodnega združenja Balintovih skupin, in od Borisa Lubana Plozja, zdravnika, ki vodi Balintove skupine in Balintovo gibanje v Švici in je bil že večkrat pri nas, nazadnje pred kratkim. V slovenščino sta prevedeni dve njegovi knjigi.

Kot vodja Balintovih skupin je že skoraj deset let zelo dejaven dr. Dušan Žagar, psihiater na Centru za mentalno zdravje v Ljubljani, ki je prav tako začel s skupinami študentov medicine, nadaljeval z blok tečaji za zdravnike splošne prakse, s skupinami specialistov splošne medicine, nato je vodil Balintove skupine za socialne delavce, deloval med vzgojitelji v dveh domovih za delinkventno mladino, ustanovil pa je tudi skupino za pedagoške delavce na Fužinah.

Balintovo gibanje, ki je dobilo svetovne razsežnosti, se je začelo z Michaelom Balintom, psihiatrom-analitikom madžarskega rodu in Freudovim učencem, ki je začel ustanavljati

skupine zdravnikov v Angliji. Po njem so skupine dobile ime. Na sestankih so obravnavali primere pacientov, s katerimi so imeli člani skupine v glavnem čustvene težave, težko so jih prenašali, bili so jezni nanje, ali pa so z njimi nasploh težko shajali. Občasno se je skupina vračala k primerom, ki jih je že obravnavala, tudi k tistim, ki še niso bili končani, jih spremljala in ponovno analizirala. Odnos med zdravniki in bolniki se je na ta način bistveno popravil.

Te skupine še vedno delujejo, v glavnem v medicini, razširile pa so se tudi na druga področja, socialno, pedagoško, penološko in vsa druga, kjer prihaja človek v stik s človekom. Možna so praktično na vseh področjih. Na področje izobraževanja so se razširile že zelo zgodaj, v Nemčiji pa so najbolj razvite.

Skupine delujejo najboljše, če štejejo deset članov, obstajajo tudi večje, več kot petnajst članov pa naj ne bi imele. Sedem, osem članov je že premalo. V idealnih skupinah je vzdušje prijetno, v večjih, do dvajset članskih pa je več zadreg, težko jih je voditi in slabše delujejo.

Skupine naj bi se sestajale enkrat na teden, da bi se ohranjala kontinuiteta, ker pa to ni vedno izvedljivo, se skupine sestajajo tudi na štirinajst dni ali enkrat mesečno. V slovenskih penoloških institucijah se sestajajo enkrat na mesec, na Fužinah pa dvakrat.

Skupine morajo imeti določen prostor in določen čas za sestanke, ki trajajo uro in pol in se točno začnejo in točno končajo.

Skupina navadno obravnava en primer, redkeje tudi dva. Vsakokrat je na vrsti drug član skupine, da predstavi svoj primer. Ponekod v Angliji je stalna praksa, da skupine obravnavajo po dva primera. Če se po naključju kdaj primeri, da je časa preveč, se lahko skupina vrne h kakšnemu že obravnavanemu primeru, vedno pa je to priporočljivo na začetku sestanka, da se skupina ogreje.

Pravih ali nepravih, boljših ali slabših primerov ni. Vsi so dobri, prednost pa skupina

daje aktualnim in najnujnejšim, to je tistim, ki človeka spremljajo še na poti iz službe in mu ne dajo spati. Skupina analizira tudi manj aktualen primer, ki se je primeril že pred časom in o katerem se želi pogovarjati kakšen član skupine.

Balintove skupine imajo več razsežnosti. Ena je brez dvoma čustvena razbremenitev člana skupine, ki predstavi svoj primer klienta, pacienta, učenca ali kaznjenca, s katerim ima določene težave, najpogosteje zaradi prejšnjih odnosov z določenimi osebami, ki niso več navzoče, npr. z agresivnim očetom. Nekdo, ki je imel rigidnega očeta, bo v stikih z njemu podobnimi osebami čutil sovraštvo, napetost, neugodje, ravno tako kot nekdo, ki je imel težavno mater. Ne bo se niti zavedal, zakaj v odnosih do podobnih oseb prihaja v konflikt. To se ne dogaja na zavestni ravni, marveč na nezavedni.

Med srečevanjem v Balintovi skupini se strokovnemu delavcu pri tem, ko posluša druge člane skupine govoriti o situacijah, kakršne doživlja tudi sam, določene stvari razjasnijo, pride do novih spoznanj, do uvida, in nato čustveno lažje shaja s svojimi problemi. Člani skupine mu pomagajo osvetliti tudi njegov primer, tako da pripovedujejo o lastnem doživljanju ob njem, in s svojimi pogledi na odnos med njim in klientom.

Ne tako nepomemben vidik, ki ga skupina ne zanemara, je odnos med člani skupine tu in zdaj, njihove interakcije, ki se izražajo v večji ali manjši napetosti enih do drugih, v bolj popustljivem odnosu ali v večji naklonjenosti. V tem se kaže skupinska dinamika.

V skupini se izraža tudi strokovna plat. Vsak član, strokovnjak, ponudi svojo strokovno rešitev primera, čeprav to ni v ospredju. Večkrat, še zlasti na začetku, ko skupina šele nastaja, se rada pojavi težnja, da bi ostali zgolj na strokovni ravni, zato se člani skupine čustveni plati izogibajo. Lahko pa skupina deluje tudi kot supervizijska skupina.

Bistveno za te skupine je torej obravnavanje medsebojnih odnosov. Na šolskem področju so ti odnosi različni: v glavnem odnosi med učitelji in učenci in narobe, med samimi učitelji, med učitelji in starši, med učitelji in ravnateljem in drugimi pedagoškimi delavci, pa tudi med samimi učenci.

“Predpogoj za dobro delo z ljudmi, ne samo v šolstvu, ampak tudi na drugih področjih,” poudarja dr. Dušan Žagar, “je ljubezen do poklica. Kdor ne dela rad, kdor svojega poklica ne opravlja z veseljem in dela samo za denar, ne bo imel pravih rezultatov.”

V šolstvu se ta ljubezen kaže tudi v prijaznosti do učencev. Nekateri učitelji imajo dobre odnose z motečimi ali celo z zelo motečimi učenci, z njimi lepo shajajo, za druge učitelje pa je tak “problematičen” otrok vir neprestanih travm in konfliktov. Zakaj je tako? Verjetno zato, ker ne znajo najti stika.

Balintove skupine obravnavajo tudi stiske učiteljev, ki pogosto izvirajo iz nerazumevanja učiteljskega poklica, njihovega neurejenega statusa in neustreznega mesta v družbi, to pa je povezano z neprimernim nagrajevanjem.

Če hoče biti učitelj ali drug pedagoški delavec uspešen, mora pridobiti zaupanje učencev in staršev. Ne zadošča samo zaupanje učencev, tudi starši mu morajo zaupati, čeprav tega ni lahko doseči zaradi problemov in napak pri vzgoji otrok, zaradi pritiska na učitelje in motenosti nekaterih staršev. Najbolje je doseči zaupanje in sodelovanje obeh staršev, da se oba združita v želji, pomagati svojemu otroku, šele potem je mogoče doseči pozitivne premike. Z Balintovo skupino si lahko pedagoški delavec pomaga pridobiti to zaupanje, saj ga analiziranje primerov navaja k razmišljanju in iskanju novih poti.

Dogaja se tudi, da pedagoški delavci učencev ne poslušajo ali jih poslušajo površno, nimajo posluha za njihove prave probleme, teh pogosto ne vidijo. Balintova skupina jim pomaga gledati s tretjim očesom, a ne mistično, temveč tako, da vidijo prave probleme in njihovo bistvo. Poglavitno je torej razumevanje učenca in spoznanje, zakaj je kaj tako, kot je.

Osnova vseh odnosov sta transfer in kontratransfer, ki sta vsekakor navzoča v odnosih med učitelji in učenci in sta vedno predmet analize Balintove skupine. Transferni odnos učenca do učitelja se kaže v tem, da učenec doživlja kakšnega učitelja ogrožujoče, drugega pa ne, kar je odraz njegovega transfera do očeta oziroma matere, ki se v šoli samo ponovi. Kontratransfer ima učitelj do učenca, izvor pa je mogoče iskati v stikih z osebami iz njegove preteklosti.

Kot si ni mogoče predstavljati zdravnika brez empatičnega odnosa do bolnika, brez življenja v bolnikovo doživljanje stiske - kar ne pomeni, da z njim trpi, ampak da čuti, kaj doživlja pacient -, tako je empatija nepogrešljiva pri učitelju, da lažje razume učenca, da se vživi vanj in ga sprejme. Seveda je zelo motečnega otroka težko sprejeti takega, kot je, pa vendar, če ga razumeš, ga lažje sprejmeš.

Za dobre medosebne odnose je značilno, da so grajeni na pozitivnem, zato je pomembno, da v šolski praksi pedagoški delavci spodbujajo pozitivne lastnosti učencev, ki jih brez dvoma imajo, četudi so še tako moteni, da gradijo na njih, se o njih pogovarjajo, jih zanje pohvalijo, ne pa da poudarjajo negativne lastnosti. Veliko problemov izvira ravno iz neprestanega kritiziranja tako imenovanih problematičnih učencev, kaznovanja in šikaniranja zaradi negativnosti, zaradi česar razmišljajo samo o negativnem in se negativno tudi potrjujejo. Pozitivno se ne morejo, ker največkrat nimajo priložnosti.

Enako pomembno kot zaupanje učencev v učitelja je, da učitelj zaupa učencem. Če jim bo zaupal, tega učenci pogosto ne bodo zlorabljali. Učenci morajo čutiti, da jih ima učitelj rad, da jim zaupa, potem bodo tudi oni do njega poštene in manj bo problemov.

Znanje ali vedenje o tem, kako delovati, je sicer pomembno in temeljno, toda brez pravega odnosa, polnega zaupanja, brez empatije oziroma ljubezni ni ne pravega uspeha ne zadovoljstva. Zaupati je treba v svoje delo in biti pripravljen reševati prave probleme.

Balintova skupina deluje drugače, če je v kolektivu, kjer vladajo hierarhični odnosi, npr. v podjetju, instituciji, šoli, penološkem zavodu ali zaporu. Podrejeni so bolj zadržani in nesproščeni, kar vse vpliva na kvaliteto dela. Če se taka situacija pojavi, jo je treba takoj analizirati. Priporočljivo je, da se člani Balintove skupine srečujejo na nevtralnem terenu, podobno kot na Fužinah, kjer se pedagoški delavci različnih šol občine Ljubljana Moste-Polje, pedagogi, psihologi, socialni delavci, učitelji in knjižničarji dobivajo v prostorih Svetovalnice centra na socialno delo.

Ustanavljanje Balintovih skupin za prosvetne delavce bi bilo nadvse potrebno, še zlasti zato, ker je na šolah vse preveč nerešenih problemov in problemov, ki so težko rešljivi, in nakopičenih napetosti v odnosih vseh vrst. S takim načinom dela je šolstvo na Slovenskem še povsem nepokrito. Glede na izkušnje, ki jih ima po polletnem delovanju fužinska skupina, je mogoče ustanavljanje Balintovih skupin samo toplo priporočati.

Zanimanje za Balintove skupine pri nas v šolstvu tako rekoč ne obstaja, oziroma, je izredno majhno, najverjetneje zaradi slabe informiranosti. Večina za Balinta še slišala ni. Doslej sta dr. Žagarja povabili le dve šoli, da jima je predstavil Balintovo gibanje in ta način reševanja problemov, toda zanimanje je po velikem začetnem navdušenju kmalu splahnelo. Morda so se prestrašili, da zaradi hierarhičnih odnosov v kolektivu ne bi mogli svobodno in sproščeno govoriti, ali pa pričakujejo preveč. Seveda dokončnih rešitev njihovih problemov Balintove skupine ne morejo dati, kajti številni problemi, kot vemo, izvirajo z vrha šolstva, so sistemske narave in ne nazadnje odraz slabega poznavanja otroške psihe.

Balintove skupine niso le eksperiment več, so preskušena oblika timskega dela oziroma pedagoške konference, kakršne naj bi tiste v šoli zares bile, pa z njimi iz različnih razlogov nismo zadovoljni. Balintove skupine so pravo mesto in prava priložnost, zlasti za tiste bolj občutljive, ki mislijo, da vidijo prave probleme in so jih pripravljene tudi reševati, kakor tudi za tiste, ki bi se o svojih problemih radi pogovorili, pa se nimajo s kom, bodisi ker v svojem kolektivu ne pridejo do besede, ali pa jih okolica zatire.

Najnovejši poizkus širjenja Balintovega gibanja pri nas je informiranje psihologov, ki delajo v slovenski vojski, o pomenu Balintovih skupin za vojsko in pomen negovanja odnosov med vojaki in oficirji. Tudi med njimi je bilo precejšnje zanimanje, Balintov duh pa se še ni prijel.

Stane Padežnik